



# EU-vaalit 2019 läpivalaisussa: laitaoikeisto, liberaalit ja voittajan historia<sup>1</sup>

*Heino Nyysönen & Kimmo Elo*

Artikkelin kysymyksenasettelussa tarkastellaan kevään 2019 Euroopan parlamentin vaaleja ja asetetaan tulokset laajempiin eurooppalaisiin ja kansallisiin yhteyksiinsä. Parlamentilla on merkittävä funktio EU:n demokratian vahvistamisessa; onhan se unionin toimielimistä ainoa, johon kansalaiset valitsevat suoraan edustajansa. Erityisesti vuonna 2009 voimaan astuneen Lissabonin sopimuksen myötä parlamentti vahvistui myös poliittisena vallankäyttäjänä, mikä tekee siitä yhden unionin poliittisen kamppailun areenoista. Puhtaiden laskennallisten valta-asetelmien lisäksi artikkelissa painottuu näkemys Euroopan parlamentista retorisen kamppailun areenana. Nyt valitussa parlamentissa enemmistökoalitioiden muodostaminen tulee olemaan aiempaa vaikeampaa ja poliittiset näkemyserot kärjekkäämpiä, mikä korostaa parlamenttipolitiikoinnin merkitystä lukkiutuneiden poliittisten asetelmien purkamiseksi. Artikkelin tulokset osoittavat samalla, ettei laitaoikeiston tai liberaalien nousua voida aukottomasti selittää otolliseksi muuttuneella mielipideilmastolla. Pikemminkin kyse on näiden edustamista ideologisista positioista, jolloin eurovaalien tulokset heijastelisivat laajempaa eurooppalaista poliittista muutosta.

Avainsanat: Euroopan parlamentti, laitaoikeisto, liberaalit, poliittinen muutos, populismi

## Johdanto

Euroopan parlamentti on ainoa demokraattisesti valittu ja legitimoitu Euroopan unionin (EU) toimielin, jonka historia ulottuu aina yhteisön alkuvuosiin saakka. Samalla parlamentti on integraation historiassa muuttunut ehkä enemmän kuin yksikään muista toimielimistä. Alkuvaiheessa parlamentin virkaa toimitti kuuden perustajajäsenvaltion parlamenttiedustajista koostunut yleinen edustajakokous, jossa oli yhteensä 78 jäsentä. Vuonna 1962 edustajakokouksesta muodostettiin Euroopan parlamentti ilman merkittävää tehtävänkuvan muutosta. Aina vuoteen 1979 saakka parlamentti pysyi lähinnä yleisen edustajakokouksen tapaisena keskustelukerhona, jonka poliittinen merkitys integraation kannalta oli varsin marginaalinen.

Tämän artikkelin kysymyksenasettelussa tarkastellaan kevään 2019 eurovaaleja ja asetetaan tulokset laajempiin eurooppalaisiin ja kansallisiin yhteyksiinsä. Vuonna 1979 käyttöön otettu suora kansanvaali, jossa yhteisön jäsenmaiden kansalaiset saavat vapaissa ja yhtäläisissä vaaleissa valita edustajansa Euroopan parlamenttiin, nosti instituution laajemmin kansalaisten tietoisuuteen. Samalla se loi yhteisön tasolle kansallisia parlamentteja vastaavan ylikansallisen toimielimen. Tämän jälkeen Euroopan parlamentin toimivaltuuksia on muutettu siten, että parlamentti on toiminnallisesti lähentynyt kansallisia vastinparejaan. Erityisen merkittäväksi voidaan nähdä vuoden 2009 lopulla voimaan astunut Lissabonin sopimus, joka ulotti EU:n normaaliksi lainsäädäntöprosessiksi kutsutun yhteispäätösmenettelyn koskemaan valtaosaa

1 Haluamme kiittää Turun yliopiston valtio-opin harjoittelijoita Roger Norria ja Jenni Kilpeä avusta artikkelin teknisessä toimittamisessa.

EU:n toimivallassa olevia politiikka-alueita. Yhteispäätösmenettelyssä parlamentti ja EU:n neuvosto osallistuvat tasavertaisesti lainsäädännön hyväksymiseen. (Ks. Clerc & Elo 2014.)

Kun tarkastellaan kevään 2019 vaalien tulosta, vaalien suurimmat häviäjät ovat konservatiivit ja sosialidemokraatit (Taulukko 1). Molempia edustavat parlamenttiryhmät – konservatiivien EPP ja sosialidemokraattien S&D – menettivät vuosikymmeniä jatkuneen enemmistöasemansa parlamentin paikoissa mitattuna. Asemaansa vahvistivat sekä keskustaliberaaleja edustava RE eli *Renew Europe*, joka muodostettiin pääasiassa aiemmin ALDE-nimeä käyttäneen parlamenttiryhmän ja Ranskan presidentti Emmanuel Macronin *Renaissance*-liikkeen yhteenliittymänä, että vihreiden parlamenttiryhmä Vihreät/EVA. Edellisen kasvu selittyi pääosin juuri Renaissance'n kannatuksella. Jälkimmäinen puolestaan näyttää onnistuneen kanavoimaan ilmastonmuutoksen politisoitumista omaksi kannatukseksi. Toinen asemaansa vahvistanut ryhmittymä oli EU-kriittinen tai jopa EU-vastainen laitaioikeisto. On totta, että laitaioikeisto ei saavuttanut joidenkin ajatushautomoiden ennustamaa 30–40 prosentin kannatusta (erit. Dennison & Zerka 2019), mutta ryhmittymä kuitenkin lisäsi kannatustaan merkittävästi. Varsinkin Italian vaalit voittaneen Legan nousu edellisistä eurovaaleista oli erityisen merkittävä.

Huomion keskittäminen parlamentin voimasuhteisiin tukee käsitystä parlamentista valankäytön arenana, jossa paikkamäärien perusteella määrittyvä äänestysvalta on ratkaisevassa asemassa (esim. Kovacs ym. 2018). Vaikka katsomme tällaisen kvantitatiivisen tarkastelun auttavan hahmottamaan erilaisten koalitioiden valta-asemia, haluamme kiinnittää huomiota myös parlamenttien – siis myös Euroopan parlamentin – funktion retorisen kamppailun areenoina. Katsomme, että tilanteessa, jossa myös Euroopan unionin tasolla enemmistökoalitioiden muodostaminen on vaalikaudella 2019–2024 aiempaa vaikeampaa ja poliittiset näkemuserot kärjekkäämpiä, parlamenttipolitiikoinnin merkitys eri vaihtoehtojen tarkoittamattomien seurausten punnitsemiseksi sekä lukkiutuneiden poliittisten asetelmien purkamiseksi korostuu (ks. myös Palonen 2005).

Väitämme, että 2019 kyseessä olivat tärkeimmät ja poliittisimmat EU-vaalit koko unionin historiassa. Vaaleissa kyse oli paitsi äänestysprosentin noususta sitten 1990-luvun, niin monin paikoin laajasta debatista Euroopan tulevaisuudesta, ilmastonmuutoksesta ja maahanmuutosta. Toisin kuin etukäteen uumoiltiin, laitaioikeiston uhkakava ei rohkaissut vain hyppäämään voittajan vankkureihin vaan todennäköisesti sai myös vastustajat ja maltillisemmat voimat liikkeelle.

Edelleen Euroopan parlamentti on ensiarvoisen tärkeä juuri parlamentissa käytävän keskustelun kannalta: siellä kohtaavat kansallisista ”kuplistaan” valitut edustajat, jotka muotoilevat eurooppalaisen kannan käsiteltävänä olevaan asiaan. Siksi katsomme Alexander Wendtin (vrt. 1999, 236–237) tavoin, että identiteetit syntyvät juuri kohtaamisissa ja poliittinen toiminta perustuu vuorovaikutukseen ”itsen” ja ”toisen” välillä. Weberläisittäin kyseessä on kaksisuuntainen valtasuhde, joka näyttäytyy hallituksen ja kotimaisen opposition kuten myös jäsenmaan ja Euroopan unioninkin välisenä. EU:n tasolla tämä tarkoittaa yhtäältä ”keskukseen” ja ”periferian” välistä kädenvääntöä ja toisaalta yleiseurooppalaista kiistaa unionin arvojen sisällöstä.

**Taulukko 1.** Euroopan parlamentin ryhmittymien voimasuhteet vuoden 2019 vaalien jälkeen sekä muutos edellisestä parlamentista.

	EPP	S&D	Renew Europe (ent. ALDE)	Greens/EFA	ID	ECR	EFDD	GUE/NGL.	Its.	Muut*	Yht.
Vuoden 2014 parlamentin paikkamäärät istuntokauden lopussa	216	185	69	52	-	77	42	52	20	-	749
Vuoden 2019 vaalien jälkeiset paikkamäärät	182	153	108	75	73	63	43	41	7	6	751
Paikkamäärien muutos	-34	-32	+39	+23	+73	-14	+1	-11	-13	6	+2

\*Parlamentin uudet jäsenet, jotka eivät kuulu mihinkään aikaisempaan ryhmittymään.

Lähteet: 24.6.2019 klo 10.10 <https://www.election-results.eu/european-results/2014-2019/outgoing-parliament/>; <https://www.election-results.eu/european-results/2019-2024/>

Tätä viimeistellessä 2019 eurovaaleista on kulunut noin kuukausi. Metodologisesti artikkeli on eräänlainen ”pikahistoria” David Cameron Wattin (1991, 13–18) luokituksella arvioituna. Toisaalta Reinhart Koselleck (1988) on kirjoittanut ”voittajan historiasta”, sillä ensimmäiset kertomukset myötäilevät jopa tahtomattaankin ajassa liikkuvia voittaneen osapuolen näkemyksiä ja kysymyksenasetteluja. Pitemmällä aikavälillä tätä ”ylöskirjaamista” tarkennetaan ja kirjoitetaan tietoisesti uudelleen uusien lähteiden ja metodien avulla (ma.) Metodisesti olemme tässä hyvin tietoisia siitä, että kyseessä ovat ensimmäiset tulkinnat hyvin läheisestä tapahtumasta, jonka tulkintoihin tullaan palaamaan, tarkentamaan ja jota tullaan kirjoittamaan uudelleen. Ymmärrämme toki myös sen, että artikkelimme voi hyvinkin toistaa joitakin 2019 voittaneita näkökulmia. Teemme kuitenkin välttämättömyydestä hyveen kääntämällä tämän eduksi ja kirjoittamalla nimenomaan voittajan historiaa.

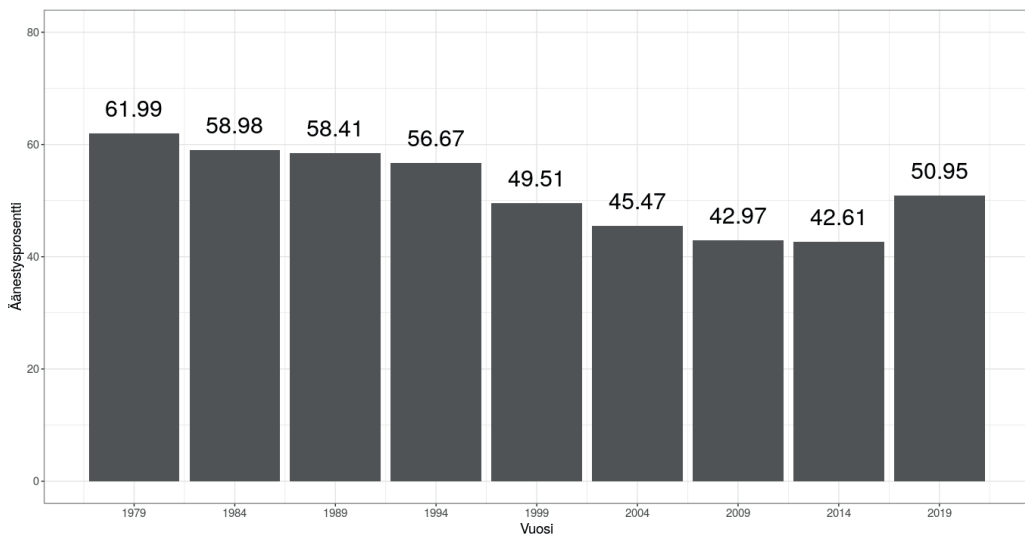
Tavallisuudesta poiketen ”voittajat” esiintyvät kuitenkin kahdessa erilaisessa tai suorastaan harvinaisemmassa merkityksessä: Yhtäältä artikkelin pääpaino on 2019 vaalit voittaneissa ryhmittymissä, ja toisaalta nopeakin ”historia” laajentaa aikalaistulkintoja historian suuntaan. Katsomme, että ”ylöskirjaamisella” on mahdollista suojautua myöhemmiltä ja joskus jopa aikalaiskeskustelua tuntemattomilta uustulkinnoilta. On toisarvoinen kysymys, ovatko itse kirjoittajat tässä jotenkin ”voittajia” tai sympatisoimassa joidenkin voittaneiden puolueiden tai henkilöiden näkemyksiä.

Aluksi pohdimme äänestysaktiivisuuden merkitystä, minkä jälkeen siirrymme tarkastelemaan laitaoikeiston ja liberaalien (johon laskemme myös vihreät) sisäistä dynamiikkaa. Puolueiden suuruusjärjestystä ei kuitenkaan suhteuteta vain edellisiin eurovaaleihin 2014, vaan myös maiden edellisiin parlamenttivaaleihin, jotka muutamissa tapauksissa pidettiin jopa samana päivänä tai kuten Suomessa vain muutamia viikkoja aiemmin. Mielenkiintoista on juuri puolueiden välinen ja sisäinen identifikaatioprosessi, eli mihin ne samaistavat ”itsen” ja ”toisen” ja kenen kanssa ne haluavat tehdä yhteistyötä. Arvioimme, että tällä kaikella on

merkittävä rooli sinänsä varsin heterogeenisen joukon kyvyllä muodostaa koherenttia agendaa vaalikaudella 2019–2024. Ennen loppukeskustelua tarkastelemme vielä Eurobarometri-mielipidekyselyjen valossa tekijöitä, jotka aiemmissa tutkimuksissa on nähty jollakin tavoin merkittävinä pyrittäessä selittämään vaalivoittajien vahvistumista.

## Äänestysaktiivisuuden lasku pysähtyi

Eurovaaleissa äänestysprosentti on laskenut koko ajan sitten ensimmäisten vaalien 1979, jolloin se oli 61,99. Sen jälkeen aktiivisuus on hiipunut aina 2019 vaaleihin saakka seuraavasti (European Parliament 2014; *Politico* 2019) (Kuvio 1):



**Kuvio 1.** Äänestysprosentti Euroopan parlamentin vaaleissa 1979–2019 (koko EU).

Lähde: Euroopan parlamentti.

Vuonna 2019 äänestysprosentti nousi ensimmäistä kertaa koko eurovaalien historiassa. Edellisen kerran prosentti oli korkeampi vuoden 1994 vaaleissa, joita voi vielä pitää ”vanhan 12 jäsenen” eli 1993 unioniksi muuttuneen EU:n viimeisinä ennen Suomen, Ruotsin ja Itävallan mukaantuloa. Toisin sanoen vuonna 2019 äänestysaktiivisuus nousi ensimmäistä kertaa unioniksi muuttuneessa EU:ssa. Kiinnostukseen liittyneistä etukäteisspekulaatioista huolimatta jo tämä kertoo mielenkiinnon lisääntymisestä eurovaaleja ja niihin liittyneitä teemoja kohtaan.

Maakohtaisen tilaston perusteella keskiarvoa ahkerammin on vuodesta 1979 lähtien äänestetty muun muassa Belgiassa, Italiassa, Luxemburgissa, Kreikassa sekä vaihtelevammin Tanskassa ja Irlannissa. Vuonna 2019 12 jäsenvaltiota ylitti keskiarvon: kärjessä olivat Belgia (88 %), Luxemburg (84 %), Malta (73 %) ja Tanska (66 %). Osin tämä selittyy Belgian, Italian, Luxemburgin ja Kreikan äänestyspakolla, joita tosin, ehkä Kreikkaa lukuun ottamatta, ei kuitenkaan käytännössä valvota. (*Politico* 2019.) Tämä huomioon ottaen viimeisten kahden

vuosikymmenen aikana erityisesti tanskalaiset ja jossakin määrin myös irlantilaiset ovat sitoutuneet vaaliurnilla Eurooppa-projektin tulevaisuuteen keskiarvoa enemmän.

Suurista maista saksalaisten aktiivisuus on vaihdellut: vuosina 1979, 1989, 1994 se ylitti keskiarvon samaten kuin 2009, 2014 ja 2019. Yllätyksellisempi on Ranska, joka on edustanut niukasti keskitasoa, mutta ei ole päässyt kulloisen keskiarvon ylitse kertaakaan EU-parlamentin vaalien aikana – 2019 äänestysprosentti oli juuri ja juuri alle keskitason eli 50 prosentin. Silti ranskalaiset ovat äänestysaktiivisuudella mitattuna selvästi kiinnostuneempia EU:n tulevaisuudesta, kun heitä vertaa britteihin. Henkisesti Englannin kanaali on näin huomattavasti leveämpi kuin kartalla. Brittien äänestysaktiiviteetti ei parhaimmillaankaan, 38,52 prosenttia vuonna 2004, ole yltänyt ranskalaisten heikoimpaan tulokseen 40,63 prosenttiin vuonna 2009. Tämä on suorastaan häpeä perinteisesti länsimaisen enemmistödemokratian mallimaana pidetylle Westminsterille. Muutoinkin kyseessä oli protestivaali, jossa Nigel Faragen tukipuolue menestyi toistamiseen ja tällä kertaa ylivoimaisesti. Kansallisessa parlamentissa suurimpana puolueena oleva konservatiivit sijoittui vasta viidenneksi saamalla huonoimman tuloksensa sitten vuoden 1832 (Heikkilä 2019).

Britit ovat olleet varsin laiskoja äänestämään, ja ennen vuoden 2004 vaaleja äänestysprosentti oli useimmin alhaisin juuri heillä – tällä kertaa vanhoista jäsenmaista vain Portugali menestyi heikommin. Epäilemättä vähäinen EU-kiinnostus tai jopa omahyväisyys on näkynyt sittemmin myös brexit-keskustelussa. Vertailun vuoksi brexit-kansanäänestyksessä osanotto oli aivan toista luokkaa, 72,2 prosenttia. Eurovaaleissa britit ovat käyneet harvemmin uurnilla kuin esimerkiksi hollantilaiset, jotka eivät hekään ylitä keskiarvoa.

Espanjalaiset ovat kunnostautuneet ylittämällä keskiarvon jo kuusissa vaaleissa, vuoden 2019 vaalit mukaan lukien. Vuonna 1995 liittyneistä tähän tulokseen ovat päässeet vuodesta 2009 lähtien myös itävaltalaiset ja ruotsalaiset, joista nytkin yli puolet kävi vaaliurnilla. Suomalaiset ovat olleet laiskempia ja jääneet aina alle keskiarvon. Jos brittejä ja portugalilaisia ei oteta huomioon, ennen vuotta 2004 liittyneistä maista juuri suomalaiset vaivautuivat heikoiten uurnille 2019. Suomessa epäiltiin ennakkoon eurovaalien jäävän eduskuntavaalien varjoon, mutta toisaalta ahkerammin äänestäneet espanjalaiset, belgialaiset ja tanskalaiset valitsivat hekin kansalliset parlamenttinsa keväällä 2019.

On harhaanjohtavaa nähdä vuonna 2004 ja sen jälkeen liittyneitä maita kovinkaan yhtenäisenä joukkona (vrt. Miklóssy & Nikula 2018; Nyssönen 2019a). Stereotypioita välttääksemme on pikemminkin kiinnostavaa tarkastella eroja kuin yhtäläisyyksiä – kyseessä on kuitenkin 13 valtiota eli yli 46 prosenttia unionin jäsenmaista, vaikka monikaan niistä ei painoarvoltaan ole verrattavissa EU:n vahvimpiin valtoihin. Edellä mainitsimme jo Maltaan ja Kyproksen, mutta myös kaikki kolme Baltian maata erottuvat. Äänestysaktiivisuudessa Liettua on ylittänyt keskiarvon kolmesti ja juuri siellä äänestettiin entisistä sosialistimaista ahkerimmin myös vuonna 2019 (53 %). Viro ja Latvia ovat ylittäneet keskiarvon nekin keran. Erityisesti Viro erottuu, sillä kommunistivallasta vapautuneista maista se on ainoa, jossa demokratiakehitys on selvästi edennyt EU-jäsenyyden alkuvuosista. Viro loistaa vähäisellä korruptiollaan, ja lehdistönvapaudessa se sijoittuu huikealle 11. sijalle. EU:n itäisen jäsen-

maiden vaihteluväli on tässä suuri, sillä heikoimman eli Bulgarian sijoitus on jopa sata sijaa heikompi eli 111. (Reporters Without Borders 2019; vrt. Nyssönen 2018.)

Toinen tärkeä demokratian tilaan vaikuttava mittari onkin korruptio. Uusien eli vuonna 2004 ja sen jälkeen liittyneiden jäsenmaiden korruptio näyttäisi lisääntyvän pääosin mentässä kohti Etelä-Eurooppaa. Kun verrokkina on vanhojen jäsenmaiden heikoin eli Kreikka, EU-maista vain Bulgaria oli vuonna 2018 sitä korruptoituneempi (Corruption Perception Index 2018). Mutta jos mukaan otetaan vanhojen toiseksi heikoin eli Italia, sen taakse jäävät jo Slovakia, Kroatia, Romania ja Unkari – tässä järjestyksessä. Vanhoista kolmanneksi heikointa eli Espanjaa vähemmän korruptoituneita ovat jo Tšekki, Liettua, Slovenia ja Puola. Vuotta 2018 koskevassa Corruption Perception Index -vertailussa Viro erottuu tässäkin edukseen vähiten korruptoituneena. (ma.)

Vaikka EU:n itäisiä maita on demokratisoitu jo yli neljännesvuosisata, yksikään niistä ei yllä täysien demokratioiden joukkoon (Democracy Index 2017; 2018). Democracy Indexissä Romanian sijoitus on unionin kehnoin sijalla 64 – toisaalta juuri romanialaiset äänestivät tällä kertaa poikkeuksellisen ahkerasti (51 %). Oireellinen yksityiskohta kuitenkin on, että kevään 2019 EU-puheenjohtajamaana toimineessa Romaniassa paikallisten sosiaalidemokraattien vahvan miehen Liviu Dragnean vankilatuomiosta kerrottiin vasta päivä vaalien jälkeen. Inhimillisen kehityksen HDI-indeksillä Bulgaria, Romania ja Kroatia ovat EU:n hännänhuiput. Bulgarian demokratiakehitys on silti paikoin edistyneempi kuin muutamien muiden alueen maiden. Näin on siitakin huolimatta, että maa on jonkin verran taantunut viime vuosina (Nyssönen 2018).

*The Economistin* Democracy Indexistä käy myös ilmi, että demokratian osalta Unkari ja Puola ovat EU:n suurimmat pudottajat. On silti huomionarvoista, että eurovaaleissa molemmat äänestivät esimerkiksi hollantilaisia ja suomalaisia ahkerammin. Epäilemättä yleiseurooppalaiset ja rajoja ylittävät teemat, kuten ilmastonmuutos ja maahanmuutto, puhuttivat kansalaisia. Puolassa hallitusta vastassa oli yhtenäinen Eurooppa-mielinen koalitio, kun taas Unkarissa oppositio oli hajanainen. Jälkimmäisessä hallituspuolue sai annetuista äänistä koko unionin ennätyksen eli 51,48 prosenttia. Myös aiemmin ainoa täyden demokratian Tšekki on pudonnut huomattavasti demokratian tasolla. Silti koko unionin jäsenyyden ajan heikointa äänestäminen on ollut Slovakiassa (13–23 %) toukovaaleja myöten (vrt. *Politico* 2019). Nyt Eurooppa-myönteinen uusi naispresidentti Zuzana Čaputová saattoi lisätä slovakkien äänestysaktiivisuutta.

Vaikka äänestysaktiivisuudelta mitattuna neljä heikointa maata Slovakia, Tšekki, Slovenia ja Kroatia ovat unionin niin sanottuja itäisiä jäseniä, Romanian tai Baltian esimerkit varoittavat niputtamasta maita yhteen tai yleistämään liikaa. Maltaa ja Bulgariaa lukuun ottamatta äänestysprosentti nousi kaikissa vuodesta 2004 lähtien liittyneissä maissa sitten edellisten eurovaalien. Tässä mielessä tulos on vähintäänkin tyydyttävä ja epäilemättä jäsenmaissa äänestettiin eurooppalaisia kovasti puhuttavista aiheista, kuten edellä mainituista ilmastonmuutoksesta ja maahanmuutosta.

## Laitaoikeiston lavea laita

Ennakkoon eurovaalien erityinen mielenkiinto kohdistui laita- tai radikaalioikeistoon, jota povattiin jopa ainoaksi paikkojaan lisääväksi ryhmittymäksi. Siitäkin huolimatta, että ymmärrämme kaikki nimet kiistanalaisiksi, käytämme tässä nimitystä laitaoikeisto kuvaamaan niitä erilaisia kansallismielisiä, EU-kriittisiä tai vain jotenkin muutoin Brysselin ”ylivaltaa” vastustavia ryhmittymiä Euroopan parlamentissa. Myös populismin tuntijoilla oli tilausta, kun suurista jäsenmaista erityisesti Italia ja Ranska nousivat keskiöön. Silti voittaneista ryhmistä eurokriittiset (EPDD +12) ja laitaoikeistoon (ENF +22) kuuluvat puoluryhmittymät saivat vähemmän paikkoja kuin kaksi muuta paikkamääräänsä lisännyttä eli liberaalit (RE +37) ja vihreät (+22) yhteensä (tässäkin tosin yksittäisten puolueiden oma identifikaatioprosessi elää ja muuttaa muotoaan, ks. Taulukko 2). Siksi voidaan hyvin kysyä, eikö *äänestäjien bandwagoning*, eli voittajan vankkureihin asettuminen, toteutunutkaan vai nostiko pikemminkin juuri tämä uhkakuva jonkinlaisen ”vastajetykyn”, joka näkyi myös äänestysaktiivisuuden nousuna? Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin sekä laitaoikeistoa, sen voittajia ja häviäjiä ja myöhemmin laajemmin liberaaleja, mukaan lukien vihreät ja vasemmisto.

Oikeistolla on Euroopan kansanpuolue EPP mukaan luettuna europarlamentissa neljä ryhmittymää. Eräs radikaalioikeiston tavoite toteutui vuonna 2015, kun radikaalimmat puolueet Ranskan Marine Le Penin johdolla pystyivät tiivistämään rivejään. Uuden Kansakuntien ja vapauden Eurooppa -ryhmän (EFN) kova ydin muodostui Ranskan, Hollannin ja Itävallan puolueiden ympärille. Mukaan ei huolitettu Kreikan Kultaista aamunkoittoa tai Unkarin Jobbikia, jota pidettiin antisemitistisenä. Muut jäsenet olivat Belgiasta, Italiasta, Puolasta ja brittien UKIP-puolueesta. (Nyyssönen 2015.) Italian Lega Nordin edustus oli tuossa vaiheessa viisi meppiä eli neljä kertaa vähemmän kuin ryhmittymää dominoivilla ranskalaisilla. Toukokuun vaaleissa EFN sai 58 paikkaa ja sijoittui ryhmittymien keskinäisessä järjestyksessä aluksi vasta kuudenneksi.

Ydinpuolueista Marine Le Penin Kansallinen liittouma, *Rassemblement national*, tai pikemminkin sen edeltäjä, oli ilmaantunut Euroopan poliittiselle kartalle vuoden 1984 eurovaaleissa. Sekä nyt toukokuussa että vuonna 2014 sen kannatus oli jo aivan toista luokkaa ja tuotti puolueelle kansallisen ykköstitilan noin neljänneksen äänimäärällä. Vahva kannatus ei tosin ole aina näkynyt paikkoina kansallisessa parlamentissa ranskalaisen vaalijärjestelmän vuoksi. Myös Italiassa sisäministeri Matteo Salvini on lyhyessä ajassa uudistanut puoluettaan ja pystynyt vahvistamaan asemaansa. Prosentuaalisesti Legan 28 prosenttiyksikön kasvu sitten 2014 eurovaalin oli huikkeimpia saavutuksia, vaikka se toteutuikin Italian eurovaalien matalimmalla äänestysprosentilla. Italia ja Ranska ovatkin ne maat, joissa ENF-ryhmittymä menestyi parhaiten. Myös Belgiassa ja Itävallassa tulos oli hyvä, joskin jälkimmäisessä juuri vaalien alla paljastunut Strache-skandaali saattoi olla se tekijä, joka vei kannatusta lähes yhdeksän prosenttia parlamenttivaaleihin verrattuna (Baumgärtner 2019).

Italiassa Salvinin Lega oli voittanut parlamenttivaalit vuonna 2018 osana laajempaa oikeistokoalitiota. Salvini pyrki myös vahvistamaan eurooppalaista asemaansa perustamalla Kansojen ja kansakuntien liiton (EAPN). Vielä huhtikuun 2019 Milanon tapaamiseen eivät mahdollisesti taktisista syistä osallistuneet Le Pen eivätkä Hollannin, Itävallan tai Unkarin puolueet.

Sen sijaan mukana olivat Saksan AfD, Tanskan kansanpuolue ja Perussuomalaiset, jotka Timo Soinin aikana istuivat ECR-ryhmässä. Toisaalta Itävallan ajautuminen ennenaikaisiin vaaleihin ja Tanskan kansanpuolueen romahdus sekä euro- että parlamenttivaaleissa karsivat optimismia – Tanskassa vuoden 2014 vaalivoittaja putosi molemmissa vasta viidenneksi.

Vielä eurovaaleissa Jussi Halla-aho innosti äänestäjiään mahdollisuudella saada tuleva ryhmä EU-parlamentin toiseksi suurimmaksi. Läheisimmäksi puolueeksi Halla-aho mainitsi juuri Tanskan kansanpuolueen. Halla-ahon mukaan tavoitteena on keskittyä yhdistäviin teki-  
jöihin, kuten jäsenmaiden suvereniteettiin, komission vallan vähentämiseen, EU:n hallitusten välisen luonteen vahvistaminen sekä Euroopan suojelemiseen ”haitalliselta maahanmuutolta”. (Lakka 2019; Saarela 2018.) Myös potentiaaliset Venäjä-kannat ja niiden vaihtelu puolalais-  
ten, itävaltalaisen ja italialaisten välillä sekä keskinäiset muut erimielisyydet ovat olleet esillä. Uusi Identiteetti ja demokratia -ryhmä on tätä kirjoitettaessa koostumassa yhdeksästä puo-  
lueesta ja nostamassa ryhmän EU-parlamentin viidenneksi suurimmaksi (Numminen 2019).

Uudet ryhmät ovat uhka vanhemmille, kuten vuoden 2009 vaalien jälkeen perustetulle ja lähinnä Nigel Farageen henkilöityneelle Vapauden ja suoran demokratian ryhmälle (EFDD). Vuonna 2019 se sai 54 paikkaa, joista yli puolet eli 29 tuli Yhdistyneestä kuningaskunnasta. Tämäkään ryhmä ei syntynyt tyhjästä, vaan sillä oli juurensa EU-kriittisessä itsenäisyyttä ja kansakuntia korostavassa ajattelussa. Toukokuussa Farage voitti eurovaalit toistamiseen ja nousi protestivaalissa maansa suurimmaksi puolueeksi. Vaikka Faragella on vahva mandaatti, on kyseenalaista, voivatko edes liittolaiset luottaa poliittikkoon, joka kiirehtii oman toimi-  
kautensa ja jäsenyytensä lopettamista. Itse ryhmittymää ei vahvista se, että vielä muutamia viikkoja ennen vaaleja koko brittien osallistuminen eurovaaliin oli hämärän peitossa. Selvää kuitenkin on, että ajatus Britannian EU-erosta on kaatanut jo toisen peräkkäisen pääministerin. Brittien kaksipuoluejärjestelmä oireilee, kun jo parlamentin nykyisissä pääpuolueissa on vähintään kaksi eriävää poliittista linjaa. Ryhmän toiseksi vahvin puolue M5S jäi Italiassa kolmanneksi ja kärsi siten huomattavan tappion verrattuna kansallisiin vaaleihin. Myös jo edellä mainittu Saksan AfD tai Perussuomalaiset ovat olleet kiinnostuneempia Salvini-yhteistyöstä kuin Faragesta.

Vuonna 2014 valitussa parlamentissa Euroopan konservatiivit ja reformistit ECR oli kolmanneksi suurin ryhmä. Toukovaalien 13 paikan vaalitappiolla sen painoarvo väheni, ja puolue putosi viidenneksi. Kärkiehdokkaansa Vacláv Klausin entisen avustajan Jan Zahradilin johdolla ryhmä on vastustanut liittovaltiokehitystä ja edustanut EU-kriittisiä ja ”Brysselin” valtaa vastustavia näkökantoja. Tšekkiläisestä kärkiehdokkaastaan huolimatta vuonna 2009 syntynyt ryhmä on ollut suurimpien jäsenten eli brittien ja puolalaisten dominoima. Nyt ryhmää edustava puolue nousi suurimmaksi Puolassa ja Belgiassa, sekä toiseksi suurimmaksi Tšekissä. Ruotsissa (Ruotsidemokraatit), Kroatiassa ja Latviassa se oli kolmas. (Ks. Taulukko 2.) Puolalaisille tilanne on hankala: he haluaisivat brittien jäävän eivätkä ole olleet kiinnostuneita Venäjälle myötämielisistä Salvinin italialaisista tai itävaltalaisista.

Laitaoikeisto joutuu pohtimaan myös suhdettaan Euroopan kansanpuolue EPP:hen. Se on suurin oikeistoon itsensä yhdistävistä ryhmistä ja dominoinut europarlamenttia jo kaksi vuosikymmentä. Alun perin 1970-luvulla kristillisdemokraattien yhteistyöelimeksi perus-



**Taulukko 2.** Europarlamentin puolueyhmittymien suuruusjärjestys kansallisesti eurovaaleissa 2019

	EPP	S&D	Renew Europe	Green	ID	ECR	EFDD	GUE/NGL	Its.	Muut
Alankomaat	3, 7(1), 9	1	2, 6	5		4, 7(1)		8		
Belgia	5, 11, 12	3, 9	4, 7	6, 8	2	1		10		
Bulgaria	1, 5	2	3			4		5		
Espanja	2	1	3, 8	4(1), 6(2)		5		4(5), 6(1)		7
Irlanti	1		4	3				2, 5		
Iso-Britannia		3	2, 10	4, 6, 7		5	1	8	9	
Itävalta	1	2	5	4	3					
Italia	4, 6	2			1	5	3			
Kreikka	1	3				6		2	4, 5	
Kroatia	1	2	6			3				4, 5
Kypros	1	3, 4						2		
Latvia	1	2	4	5		3				
Liettua	1, 6	2	4, 5	3		7				
Luxemburg	2	4	1	3						
Malta	2	1								
Portugali	2, 5	1		6				3, 4		
Puola	2(17)	2(5), 3				1				
Ranska	4	6	2	3	1			5		
Romania	1, 5, 6	2, 4(1)	3			4(1)				
Ruotsi	2, 6	1	5, 8	4		3		7		
Saksa	1	3	6, 8	2, 7(1), 10, 11, 13	4	12		5, 9	7(1)	9
Slovakia	1(2), 5, 6	2	1 (2)			4				3
Slovenia	1, 4	2	3							
Suomi	1	3	5, 7	2	4			6		
Tanska	6	2	1, 4	3	5			7		
Tšekki	4, 6		1	3	5	2		7		
Unkari	1	2, 4	3						5	
Viro		2	1, 3		4					

Lähde: <https://www.election-results.eu/national-results-overview/> Päivitetty: 24.6.2019 klo: 10.24

Taulukossa numero vastaa puoluetta/ryhmittymää EU:n jäsenmaassa. Mitä pienempi numero on, sitä korkeampi on sijoitus kansallisella tasolla EU:n parlamenttivaaleissa. Pystyriivi antaa tiedon siitä, mihin ryhmittymään kyseinen puolue/ryhmä menee EU-parlamentin tasolla. Esimerkiksi Suomessa kokoomus sai eniten ääniä, joten numero yksi on täten EPP:n kohdalla.

Ongelmaksi muodostuvat sellaiset ryhmittymät, jotka esiintyvät yhtenä rintamana kansallisesti mutta EU-tasolla jakaantuvatkin eri ryhmiin. Nämä ovat Espanja (4), Puola (2) ja Romania (4). Siksi suluisissa ovat edustajien määrät, joita blokissa on EU-tasolla kuten esimerkiksi Espanjan ”Green” 4(x) ja ”GUE/NGL” 4(y).

Muut-pystyriivi on niitä varten, jotka eivät olleet vielä päättäneet mihin ryhmittymään he haluaisivat kuulua tai jäävätkö ne riippumattomiksi edustajiksi EU-parlamentissa.

tettu EPP on laajentanut toimintaansa konservatiiveiksi ja liberaaleiksi itsensä mieltäviin puolueisiin. Ryhmittymän huippuhetket olivat 2004 itälaajentumisen yhteydessä, jolloin se sai 282 paikkaa. Tästä se on jokaisessa eurovaalissa hiipunut, ja paikkamäärissä EPP oli nyt suurin häviäjä (-37). Jäsenmaittain EPP oli silti suurin noin joka toisessa EU-maassa (ks. Taulukko 2). Helpompaa onkin luetella ne tapaukset, joissa EPP:n jäsen ei yltänyt kahden parhaan joukkoon: Alankomaat, Belgia, Iso-Britannia, Italia, Ranska, Tanska, Tšekki ja Viro. Huomionarvoista tässä ovat juuri suuret ja vanhat jäsenmaat eli britit, italialaiset ja ranskalaiset, joissa kaikissa voitto meni oikeistopopulisteille.

Euroopan kansanpuolueella on ollut katto korkealla ja seinät leveällä. Siksi edustajia on lähes kaikista Euroopan unionin jäsenmaista. Sellainen on ollut muun muassa Unkarin Fidesz, jonka erottaminen nousi koko europuolueen asialistalle vuonna 2019. Maaliskuussa puolueen asema EPP:ssa jäädettiin, mutta ennen vaaleja sitä ei kuitenkaan erotettu (Rankin 2019). EPP:lle tilanne on hankala, sillä ykkössijoista yhdeksän tuli nytkin vuonna 2004 tai sen jälkeen liittyneistä maista. Vanhoissa jäsenmaissa se menestyi parhaiten viidessä: Suomi, Saksa, Irlanti, Itävalta ja Kreikka. Unkarin Fideszille vain yhteistyö Puolan Laki ja Oikeus-puolueen kanssa näyttää kohtalaisen varmalta. Fidesz on myös pyrkinyt esittämään tilanteen niin, että tarvittaessa se päättää itse lähdöstään. Vaihtoehtoina on esitetty jopa kaikki kolme edellä mainittua ryhmittymää. Milanon huhtikuun tapaamiseen Orbán ei osallistunut mahdollisesti syistä olla ärsyttämättä EPP:tä, mutta on kuitenkin tavannut Salvinin pariinkin otteeseen, viimeksi toukokuussa. (Vrt. Nyssönen 2019b.)

Eurovaaleissa jaetaan paitsi valtaa myös rahaa. *Puolueiden bandwagonism*in ohella se on yksi syy, miksi puolueet samaistuvat ja tekevät yhteistyötä jonkin isomman ryhmittymän kanssa. Identiteettipolitiikan kannalta tämä tarkoittaa myös, että ryhmiä arvostellaan entistä enemmän myös niiden yhteistyökumppaneiden ja mustien lampaiden mukaan. Siinä missä esimerkiksi Laura Huhtasaari tai Teuvo Hakkarainen antavat kasvot paitsi perussuomalaisille myös Suomelle laajemminkin, he ovat erityisen hyvä maalitaulu puolueen vastustajille. Wendtiläisittäin ajateltuna ”itse” ja ”toinen” kohtaavat, ja tulkintamme mukaan identiteetti – sekä eurooppalainen että puolueyhmiön välinen – muotoutuu myös Euroopan parlamentissa käytävissä väittelyissä.

### *Talousliberaaleja ja arvoliberaaleja*

Haluamme tässä purkaa liberaalin käsitettä erottelemalla talousliberaalit arvoliberaaleista, sillä ”liberaali” on populistisessa puheessa selvästi pejoratiivinen sana. Talousliberaali voi hyvinkin olla maailmankatsomukseltaan konservatiivi, eikä toisaalta arvoliberaalin ole pakko kannattaa kovinkaan ”vastuutonta” markkinataloutta. Toisaalta europarlamentissa liberaalit, vihreät ja vasemmisto ovat löytäneet toisensa erityisesti arvokysymyksissä, ja siksi tässä niitä tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena. Pikemminkin raja suhtautumisessa oikeistopopulismiin on kulkenut EPP:n sisällä ja tullut esiin parlamentin kannanotoissa, jotka ovat koskeneet esimerkiksi Puolan ja Unkarin oikeusvaltiokehitystä (vrt. Nyssönen 2019a). Nykyisellä vaalituloksella nämä kysymykset pysyvät asialistalla.

Euroopan parlamentissa kaksi suurinta puolueyhmittymää ovat voineet muodostaa enemmistön aina vuoden 1979 vaaleista saakka. Nyt on toisin, sillä enemmistöön vaaditaan

kolme suurinta, nelospuolue vihreät tai kolmea useampi toimija. Tämän on ounasteltu kasvattavan erityisesti kolmanneksi kirineen liberaaliryhmä RE:n vaikutusvaltaa. Silti oikeiston pelkäämä vasemmistokoalitio, jossa myös vihreät ja liberaalit olisivat mukana, jäi viiden edustajan päähän enemmistöstä.

Paikkamääräisesti RE oli vaalien suurin voittaja, sillä se sai 37 lisäpaikkaa eli yhtä paljon kuin EPP menetti. Suurin yksittäinen vaalivoiton tekijä oli Ranskan Emmanuel Macronin ympärille syntynyt liike, joka huolimatta niukasta häviöstään Le Penille voitti 23 uutta paikkaa. Erityisen merkittäviä olivat myös brittien 15 ja romanialaisten tuomat kymmenen edustajaa. Virossa, Tšekissä, Tanskassa, Slovakiassa ja Luxemburgissa RE-ryhmään kuuluva puolue sai eniten ääniä.

Näyttäisikin siltä, että myöskään EU:n uusissa jäsenmaissa liberaalit eivät enää ole samalla tavoin pimennossa kuin kansallisella tasolla on viime vuosina nähtynyt. Nykyisin RE-edustus puuttuu enemmän ”etelästä”: Puolasta, Italiasta, Portugalista, Kyprokselta ja Maltalta. Silti myös liberaaliryhmä on sekalainen seurakunta, jossa esimerkiksi Suomen Keskusta toimii samassa ryhmässä sekä sosiaaliliberaalin Viron Keskustapuolueen että Reformipuolueen kanssa. Viron EU-vaalit voittaneessa Reformipuolueessa painottuvat enemmän talous- kuin arvoliberaalit näkemykset. Tšekin Andrej Babišin ANO-puoluetta (6 paikkaa) on myös vaikea asettaa poliittiselle kartalle – muutoin kuin liberaaliksi juuri RE:n kautta. Pääministeri Babiš pyrkii johtamaan valtiota kuin (omaa) yritystään. Siksi Babiškin on eräänlainen RE:n musta lammas: jo pitempään vireillä olleet pääministeriin kohdistuneet syytökset EU-tukien väärinkäytöstä ovat saaneet Prahassa toistuvasti mielenosoittajat kaduille (Shotter 2019).

Historiallisessa katsannossa liberaalien asema on monin paikoin muodostunut tukalaksi, kun kansallisella tasolla he ovat jauhautuneet vahvan oikeiston ja vasemmiston väliin. Itse ALDE:n juuret juontavat Euroopan integraatioon 1950-luvulle. Varsinaiseksi ALDE-ryhmäksi se järjestäytyi EU:n itälaajentumisen jälkeen vuonna 2004.

EU:n parlamenttiryhmistä vihreillä on periaatteessa edellisiä ryhmiä yhtenäisempi identiteetti. Vuonna 1999 perutettu Vihreät/EVA kuului vaalien voittajiin saamalla 22 lisäpaikkaa, eli yhtä paljon kuin laitoikeisto menetti. Puolueessa Saksa–Ranska-akseli vahvistui, sillä uusista paikoista kymmenen tuli Saksasta ja kuusi Ranskasta. Sekä Suomessa että Saksassa uutta oli, että vihreät pääsivät molemmissa ohi sosiaalidemokraattien kakkospuolueen asemaan. Suomen vihreät ovat eurovaaleissa tottuneet useamman kerran (1999, 2004, 2009) kansalliseen neljänteen tilaan, mutta ovat nyt Saksan jälkeen EU:n toiseksi vahvin vihreä puolue. Siksi uuden hallituspuolueen kannanotoilla on merkitystä sekä kansallisella että EU-tasolla varsinkin, kun puolueella on ulkoministerin salkku ja Suomi EU:n puheenjohtajamaana 2019 jälkipuoliskon. Myöskään vihreitä on entistä vaikeampi sijoittaa oikeistoon tai vasemmistoon: esimerkiksi Suomessa he ovat vaalitaktisista syistä vältelleet koko kysymystä. Toisaalta 2015 valitussa eduskunnassa lähes kaikki vihreät kansanedustajat sijoittuivat vaalikonevastausten perusteella vasemmistoliberaaliin neljännekseen (Kerckänen 2015).

Vaalitulosten perusteella vihreät ovat yhä selvemmin urbaanin (ylemmän) keskiluokan puolue, joskin samalla vihreät ovat edelleen varsin vahvasti saksalainen ilmiö (esim. Hesse & Ellwein 2012, 330–332). Kevään 2019 eurovaaleissa vihreät toki onnistuivat kanavoimaan

ilmastonmuutoksen politisoitumista omaksi kannatukselleen, mutta silti mistään eurooppalaisesta ”vihreästä aallosta” ei voida puhua. Vihreiden nousua voidaan kuitenkin pitää esimerkiksi ylikansallisen politiikan vahvistumisesta, kertoohan se myös äänestäjien katsovan, että ilmastonmuutosta voidaan torjua tehokkaammin yhteisöllistetyn politiikan kautta. *Der Spiegel* -viikkolehti intoutui tuoreessa pääkirjoituksessaan (*Der Spiegel* 23/2019) kysymään, ovatko vihreät uusi SPD, mihin liittyi myös sanaleikkiä ”*Klimawandel*”- eli ilmastonmuutos-termin kanssa. Pääkirjoituksen mukaan ilmastonmuutoksen torjunta – jonka kohdalla vihreät ei ole juurikaan tinkinyt kannoistaan – näyttäisi tuottavan poliittisen ilmastonmuutoksen.

Saksassa vihreiden nousun on nähty tapahtuvan sosialidemokraattien kustannuksella, sillä vihreät onnistuvat ainakin mielikuvien tasolla yhdistämään vasemmistoliberaalin arvomaailman ympäristötietoiseen, markkinavetoiseen talouskäsitteeseen. Kiinnostavaa on, kykenevätkö vihreät tähän sosialidemokraatteja paremmin, joiden myönnetykset uusliberaalin talouspolitiikan suuntaan ovat kerta toisensa jälkeen repineet puolueen sisälle syviä railoja.

Kolmospuolueen asemaan vihreät ylsivät Ranskassa, Tanskassa, Irlannissa, Tšekissä ja Liettuassa, joissa kaikissa he saivat noin 11–14 prosenttia annetuista äänistä. Vaikka vihreä identiteetti on laitoikeistoa kiinteämpi, tässäkin on huojuntaa: Tanskan liittolaispuolue on Sosialistinen kansanpuolue, Tšekissä Piraattipuolue, Liettuassa Maanviljelijöiden ja vihreiden liitto ja Latviassa yhden paikan tuonut Latvian venäläisten unioni. Näyttääkin selvältä, että eräs jakolinja ”vanhan” ja ”uuden” EU:n välillä kulkeekin juuri vihreissä puolueissa: siinä missä useimpien vanhojen jäsenmaiden vihreillä on edustus EU-parlamentissa, yksiselitteistä vihreää puoluetta ei ole europarlamentissa mukana yhdestäkään vuonna 2004 tai sen jälkeen liittyneestä jäsenmaasta. Harvemmin tulee mieleen, että vihreät määrittelevät itsensä nimellä Greens/EFA, jossa jälkimmäinen tarkoittaa Euroopan vapaata allianssia. Siinä mukana on myös alueellisia puolueita, kuten Plaid Cymru, skottinationalistien SNP tai Espanjan Ahora Repúblicas.

Vanhat vasemmistoryhmät GUE/NGL ja S&D kuuluvat vaalien häviäjiin. Molempien vaalitappio oli yhteensä 46 paikkaa, josta demareiden 32 ja vasemmistopuolue GUE/NGL:n 14. Myös vasemmisto oli pitänyt aktiivisesti ilmastonmuutosteemaa esillä, mutta liittänyt sen oikeistoa selvemmin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimukseen. Siinä mielessä vanha järjestys ei järkkynyt Euroopassa, että sosialistit ja demokraatit pysyivät parlamentin toiseksi suurimpana puolueena. Kaukana ovat kuitenkin ajat, jolloin sosialistit olivat suurin tai toistakymmentä eurooppalaista maata johti sosiaalidemokraattinen pääministeri.

Europarlamenttia sosialistit hallitsivat suurimpana vuoden 1999 vaaleihin saakka ja ovat siitä lähtien joutuneet tyytymään kakkostilaansa. Lopullisen vaalituloksen mukaan (European Parliament 2019) absoluuttisilla paikanmenetyksillä mitattuna suurimmat häviäjät olivat EPP (-34 paikka) ja S&D (-32 paikkaa), mikä kuitenkin tarkoitti S&D:lle suhteellisesti suurempaa tappiota. Syyksi sosiaalidemokraattisen syklin hiipumiseen on arvioitu yhteiskunnan ja elinkeinorakenteen muutosta ja populismin nousua (vrt. Paloheimo 2014). Silti sosiaalidemokraattien alamäki ei ehkä olekaan niin dramaattinen: vaikka Suomen eduskuntavaaleja ehdittiin jo pitää poikkeuksena eurooppalaisesta trendistä, keväällä 2019 myös Espanjassa ja Tanskassa sosiaalidemokraateista tuli suurin puolue. Eurovaalissa S&D-ryhmän puolue nou-

si suurimmaksi Hollannissa, Espanjassa, Maltalla, Portugalissa ja Ruotsissa. Frans Timmermansin esiintyminen S&D:n kärkiehdokkaana nosti todennäköisesti Hollannissa puolueen parlamenttivaalien viidenneltä sijalta kärkeen samalla, kun oikeistopopulistien menestys jäi vaisuksi. Nähdäksemme menestystä voisi selittää ”asiapopulismilla”: helppojen ratkaisujen sijaan tarvitaan asiantuntevaa tyyliä innostuneesti ja uskottavasti esitettynä. Mahdollista on myös se, että koventuneet asenteet maahanmuutosta ovat tanskalaisdemareiden tavoin lisänneet laajemminkin uskottavuutta.

Kakkostiloja sosialisteille tuli 13 maassa kuten Italiassa, Itävallassa ja Virossa. Suomessa SDP ei ole yltänyt kakkostilaan sitten ensimmäisten EU-vaalien vuonna 1996: se on yleensä jäänyt kilpailussa kolmanneksi, ennen katastrofivaaleja 2014, jotka enteivät jo vuoden 2015 hallituskoalitiota: kokoomus, keskusta ja perussuomalaiset menestyivät koko vasemmistoa ja vihreitä paremmin. Nyt eräs S&D:n symbolisista mutta vähemmälle huomiolle jääneistä tappioista tuli Tšekissä, jossa vahva ja perinteikäs ČSSD putosi ensimmäistä kertaa koko europarlamentista (European Parliament 2019). Tappio oli jatkoa huonolle menestykselle vuoden 2017 parlamenttivaaleissa.

Vielä 1994 vaalien jälkeen sosiaalidemokraateilla oli europarlamentissa enemmän paikkoja kuin nyt koko vasemmistolla yhteensä. Sosialistien ja demokraattien ryhmä otti nykyisen nimensä vuonna 2009, joskin sen juuret yltävät liberaalien tapaan aina 1950-luvulle saakka. Toisen vasemmistopuolueen eli GUE/NGL:n historia on 1990-luvun laajenemisessa, jolloin Suomen ja Ruotsin liittyttyä pohjoisen puolueet liittyivät Euroopan yhdistyneeseen vasemmistoon. Vielä 1980-luvulla puolue sinnitteli neljänneksi suurimpana, kunnes vihreät ohitti sen vuonna 1999 ja konservatiivien ECR kymmenen vuotta myöhemmin. Vaikka GUE/NGL kutistui europarlamentin pienimmäksi vuonna 2019, sen paikkamäärä ei ole kuitenkaan dramaattisesti pudonnut aiemmista vuosista.

GUE/NGL-ryhmän kolme suurinta ovat nyt varsin tasavahvoja: Espanjan Podemoksella ja Kreikan Syrizalla on kummallakin kuusi ja Saksan Linkellä viisi paikkaa. GUE/NGL on merkittävä nimenomaan Etelä-Euroopassa. Eurovaaleissa se sai toiseksi vahvimman puolueen aseman Kreikassa ja Kyproksella. Äänimäärien perusteella suurin on edelleen Podemos, joka kuitenkin menetti lähes puolet paikoistaan. Syriza säilytti edustuksensa, mutta kärsi sisäpoliittisen vaalitappion oikeistolaiselle Uusi demokratia -puolueelle. Tuloksella oli sisäpoliittista merkitystä, sillä Kreikka ajautui ennenaikaisiin parlamenttivaaleihin, jotka pääministeri ilmoitti pidettäväksi heinäkuussa (*Al Jazeera* 2019).

## Laitaoikeiston pelitila näkyi mielipidemittauksissa

Myös vuoden 2019 eurovaalissa on puhuttu paljon populismista. Keskustelulle on ollut tyytymättömyyden selittäminen ensisijaisesti tyytymättömyyden kautta. Populistisia puolueita äänestävät ovat tavalla tai toisella tyytymättömiä vallitsevaan politiikkaan, ja tätä luottamus-pulaa populistit käyttäisivät hyväkseen rakentamalla vastakkainasettelua ”meidän” ja ”niiden”, kansan ja eliitin, välille esiintyen itse samalla juuri ”kansan” äänenä ja edustajana (vrt. Müller 2016; Norris & Inglehart 2018).

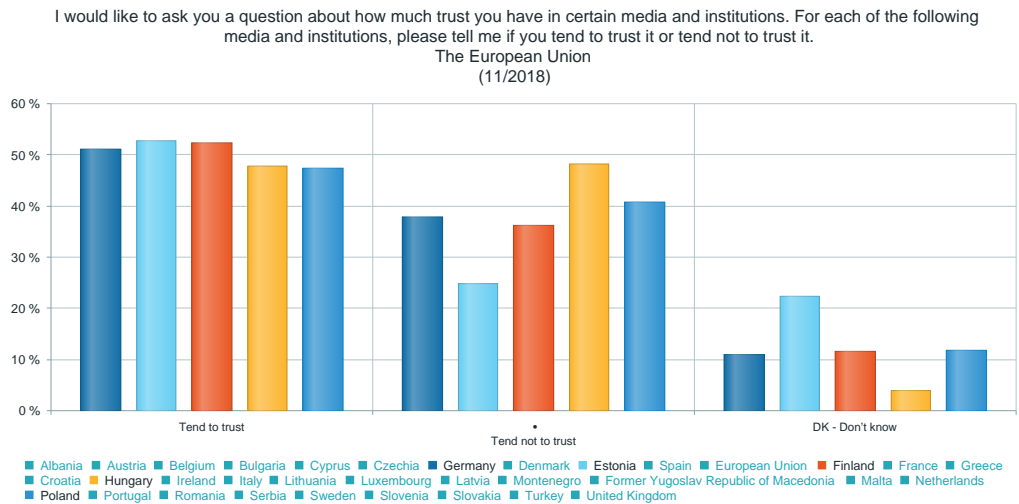
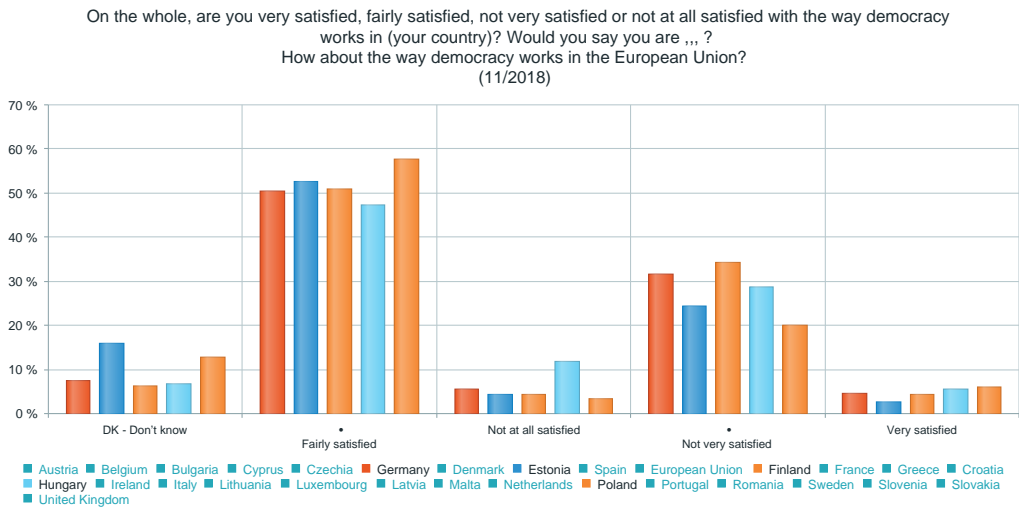
Eurooppalaisessa kontekstissa laitaioikeistoon liitetyn populismin nähdään juuri kasvavan EU-kriittisyyden ilmentymänä. Hieman selitystavasta riippuen populismin on katsottu indikoivan tyytymättömyyttä EU-tasoisien demokratian toimivuuteen, eurooppalaisen identiteetin heikkouteen, oman maan saamaan hyötyyn EU-jäsenyydestä tai EU:n kykyyn ratkoa ongelmia ja tuottaa myönteisiä tuloksia. Nämä tekijät sitten nakertavat unionin legitimitettiin kansalaisten silmissä, mitä legitimitettivajetta populistit kanavoivat omaksi kannatukseksi. (Hays ym. 2019; Konstantinidis ym. 2019.)

Testaamme näiden selitysten validiutta kirjoitushetken tuoreimman eli marraskuussa 2018 julkaistun *Eurobarometri*-mielipidekyselyn tulosten perusteella (Eurobarometer 2018). EU:n eri instituutiot ovat keränneet Eurobarometrejä vuodesta 1973 lähtien. Vuodesta 2007 Euroopan parlamentti on myös toteuttanut kansalaisten näkemyksiä ja odotuksia EU:n toiminnasta kartoittavia barometreja. Standardi Eurobarometri kerätään kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä, edustavana otoksena kaikista jäsenmaista. Pitkästä aikajänteestä johtuen barometrit mahdollistavat myös aikasarja- ja trendianalyysit. Fokusoimme tässä artikkelissa vain pieneen joukkoon maita, joihin Suomen ohella valikoimme satunnaisesti Saksan, Viron, Puolan ja Unkarin. Tavallaan rajausta on mielivaltaista, mutta siinä on huomioitu se tosiseikka, että kaikissa tarkasteluun valikoituneissa maissa oikeistopopulistien kannatus on viimeisten vuosien aikana kasvanut merkittävästi.

Myös tutkijat ovat osallistuneet keskusteluun EU:n niin kutsutusta demokratiavajeesta etenkin 2000-luvulla. Demokratiavajeen on nähty nakertavan legitimitettä, kun kansalaiset eivät koe omaavansa vaikutusmahdollisuuksia, minkä lisäksi koetun demokratiavajeen on nähty heikentävän kansalaisten luottamusta unioniin. Tämä hyödyttäisi laitaioikeistoon kuuluvia poliittisia voimia, koska näiden ryhmien yhtenä tavoitteena on vahvistaa käsitystä EU:sta epädemokraattisena, heikon legitimitetin omaavana järjestelmänä. (Konstantinidis ym. 2019.) Tämän ajatuskulun mukaan kansalaisten heikko luottamus EU:iin ja sen demokraattisuuteen vahvistaisi siten laitaioikeiston asemaa.

Tuoreimman Eurobarometrin tulokset eivät kuitenkaan anna tukea käsitykselle, jonka mukaan kansalaisten luottamus sen paremmin EU:n demokraattisuuteen tai EU:iin instituutiona olisi kriisissä (Kuvio 2). Unkarissa tyytymättömyys näyttäisi olevan suurempaa kuin muissa tarkasteluun valituissa maissa. Vain noin puolet unkarilaisista on vähintään melko tyytyväisiä EU:n demokratian toimivuuteen. Samassa kyselyssä noin 70 prosenttia puolalaisista ilmaisi olevansa vähintään melko tyytyväisiä EU-demokratian toimivuuteen. Myös Suomen, Saksan ja Viron kohdalla tyytyväisyys EU-tason demokratian toimivuuteen on varsin korkea, vaikka Suomessa ei kovinkaan tyytyväisten osuus on vertailumaita jonkin verran korkeampi. Myös jo aiemmin mainitun 2019 äänestysprosentin nousun voi kriisin sijaan tulkita haluna vaikuttaa ja muokata unionin politiikkaa mieleisekseen.

Yhtenä selityksenä EU-kriittisyydelle on nostettu se, että ihmiset katsovat EU-tason järjestelmää ensisijaisesti oman kansallisen järjestelmän kautta ja ikään kuin ”benchmarkkaavat” EU:n toimintaa suhteessa omaan kansalliseen järjestelmäänsä. Tässä tilanteessa myönteisellä suhtautumisella oman kansallisen järjestelmän toimivuuteen olisi erityisesti merkitystä. Mitä tyytyväisempiä äänestäjät ovat kansalliseen demokratiaan, sitä kriittisemmin he suhtautuisi-

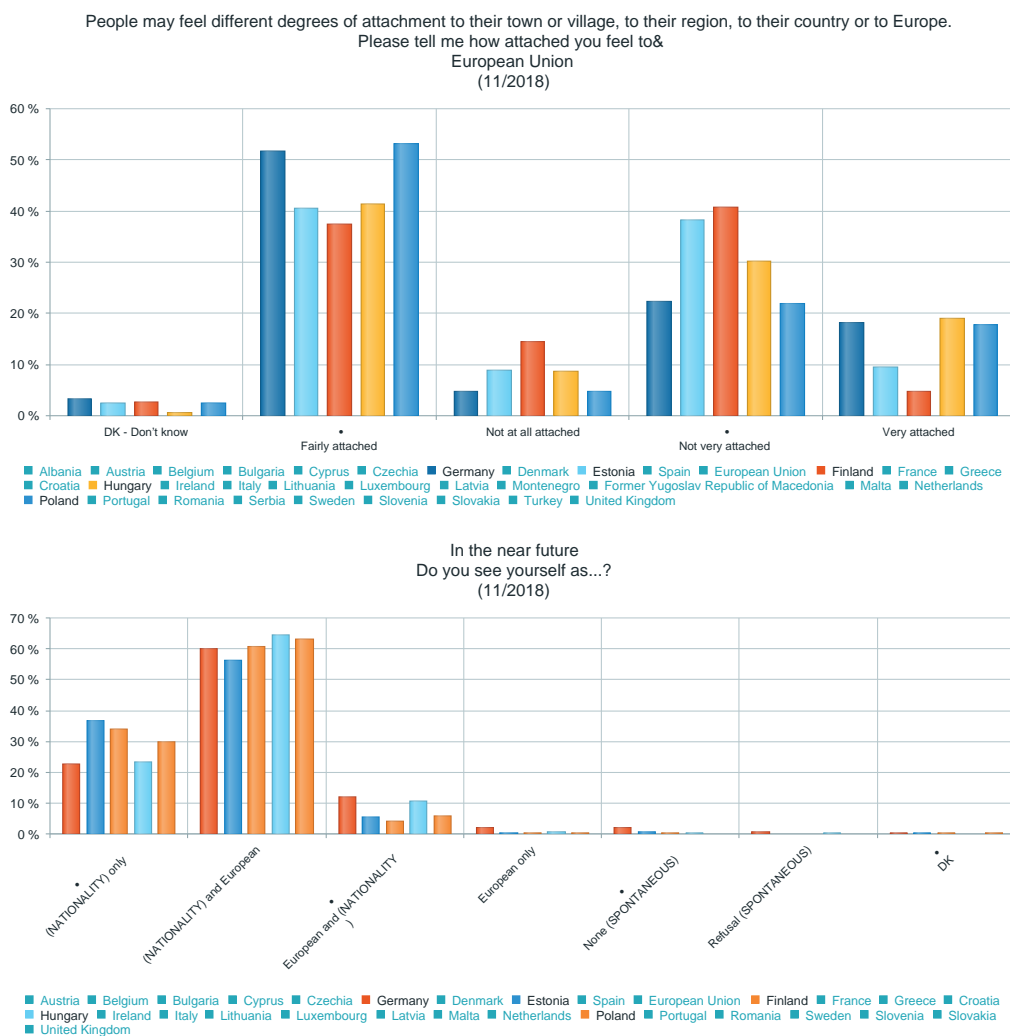


**Kuvio 2:** (a) Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen EU:ssa ja (b) luottamus EU:iin (Lähde: EB 90).

vat EU:n demokraattisuuteen (Hobolt 2012; ks. myös Wass 2011). Eurobarometrien valossa tämä tulkinta ei kuitenkaan ole täysin verifioitavissa. Esimerkiksi unkarilaisista noin puolet ilmaisi olevansa vähintään tyytyväisiä sekä kansallisen että EU-tason demokratian toimivuuteen. Puolassa vähintään melko tyytyväisiä oli reilut 60 prosenttia vastaajista – tämä sekä kansallisen että EU:n demokratian osalta. Saksassa, Suomessa ja Virossa tyytyväisyys sekä oman maan että EU:n demokratiaan oli myös varsin korkealla tasolla. Suurinta tyytymättömyys EU:n demokratian toimivuuteen oli Kreikassa, jossa myös tyytymättömyys oman maan demokratiaan oli selvästi muita maita korkeampaa. Näyttää siis pikemminkin siltä, että suhtautuminen kansallisen demokratian toimivuuteen korreloisi vahvasti vastaajien näkemyksiin

EU:n demokratian toimivuudesta, ja tämä sekä myönteisessä että kielteisessä mielessä. Toki on hyvä muistaa, että tulokset eivät kerro mitään siitä, millaista järjestelmää vastaajat pitävät demokratiana.

Yleisen luottamuksen osalta tilanne on jonkin verran tulkinnanvaraisempi ja laitoikeiston mahdollisuuksia ruokkia epäluottamusta voidaan pitää jonkin verran parempina kuin EU:n demokraattisuuden kohdalla. Kuten kuvion 2 alempi graafi osoittaa, kaikissa tarkasteluun valituissa maissa EU:iin instituutiona luottaa vain noin puolet vastaajista. Unkarissa ja Puolassa luottavaisia on hieman alle puolet, minkä lisäksi etenkin Unkarissa epäluottamus on selkeästi suurempaa kuin muissa tarkastelumaissa. Virossa merkillepantavaa on kannastaan epävarmojen suurempi osuus, joka kuitenkin heijastuu vain epäluottamusta ilmaisseiden



**Kuvio 3.** (a) Kiinnittyminen EU:iin ja (b) eurooppalainen vs. kansallinen identiteetti (Lähde: EB 90).



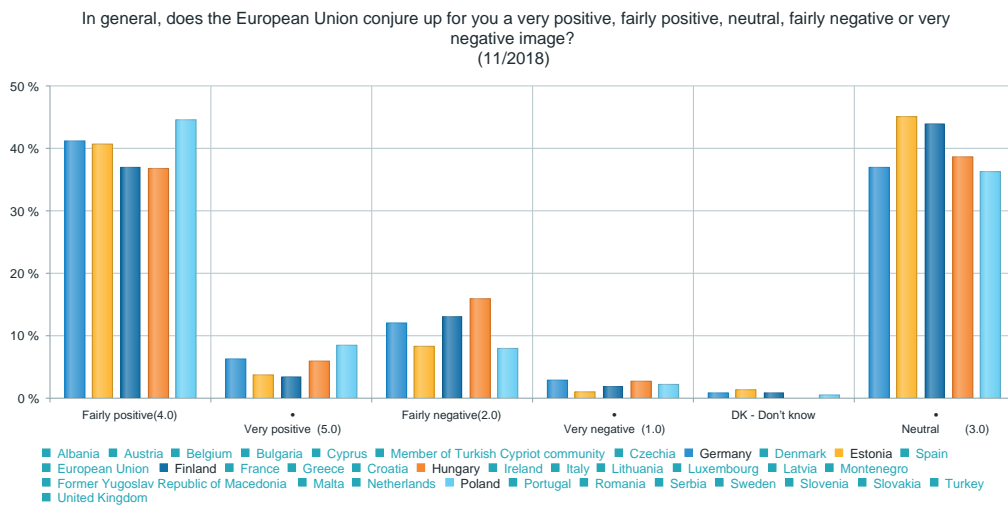
vastaaajien osuuteen. Koko EU:n piirissä korkein luottamus EU:ta kohtaan on Liettuassa (65 %), alhaisin Kreikassa (26 %). Kreikassa peräti 70 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei luota EU:iin, mikä kumpuaa todennäköisimmin euroalueen talouskriisin aikaisista tapahtumista. Toisaalta myös koko kysymys ”luottamuksen” mittaamisesta on kovin suhteellinen: eniten hallitukseen luotetaan Kiinassa, kun taas vakaisissa demokratioissa tietty epäluottamus ja kritiikki vallanpitäjiä kohtaan kuuluvat jo lähtökohtaisesti pelin henkeen (Nyyssönen 2019c; Rosanvallon 2008).

Laitaoikeiston on myös katsottu ammentavan globalisaatiokritiikistä pyrkiessään vahvistamaan juuri kansallista identiteettiä ja arvokonservatismia (Konstantinidis ym. 2019). Tätä taustaa vasten on perusteltua olettaa, että laitaoikeiston kannatusta selittäisi ainakin osittain kriittinen suhtautuminen eurooppalaiseen identiteettiin ja/tai EU-kansalaisuuteen etenkin, jos kansallinen ja ylikansallinen nähdään jonkinlaisena nollasummapelinä (Halikiopoulou & Vlandas 2019). Tässä kohdin Eurobarometrin kysymyksenasettelua voidaan moittia ainakin osittain siitä, että se asettaa latentisti nämä kaksi identiteettiä vastakkain.

Identifioitumisessa Euroopan unioniin voidaan havaita melko suuria eroja (Kuvio 3a). Ehkä hieman yllättäen nämä erot eivät korreloi julkisen keskustelun perusteella muodostuvan kuvan kanssa, jossa itäisen Keski-Euroopan nuorempia jäsenmaita usein moititaan – ainakin epäsuorasti – niiden heikosta sitoutumisesta EU:n yhteisiin tavoitteisiin. Noin puolet suomalaisista ja virolaisista vastaajista ilmoittaa, ettei ole kovinkaan tai lainkaan kiinnittynyt EU:iin. Samaan aikaan 70 prosenttia puolalaisista ja saksalaisista sekä 60 prosenttia unkarilaisista arvioi olevansa vähintään melko kiinnittynyt unioniin. Jos hyväksytään se oletus, että EU-kriittisyys näkyy myös heikkona EU-identiteettinä, Eurobarometrin tulokset antavat jonkinlaista tukea tälle väitteelle. Tässäkin kohdin on toki hyvä pitää mielessä, että tulokset eivät kerro juuri mitään siitä, mitkä tekijät vahvistaisivat identifioitumista EU:iin.

Sen sijaan ajatus laitaoikeistoon kuuluvien ryhmien kannatuksen perustumisesta vahvaan kansallistunteeseen näyttäisi saavan ainakin kohtuullista tukea Eurobarometrien tuloksista (Kuvio 3b). Kaikissa tarkasteluun valituissa maissa keskimäärin noin kolmannes vastaajista katsoo identiteettinsä perustuvan ainoastaan omaan kansallisuuteen. Selkeimmin tästä poikkeavat Saksa ja Unkari, joissa molemmissa tähän ryhmään kuuluu vain reilu viidennes vastaajista. Kuitenkin näyttää siltä, että kansallismielisyydellä on muita tähän asti tarkasteltuja tekijöitä suurempi merkitys laitaoikeiston kannatukselle. On myös kiinnostavaa, että juuri Saksa ja Unkari erottuvat tässä, vaikka jo lähtökohdiltaan niiden suhde nationalismiin on hyvin erilainen.

Laitaoikeistoon kuuluvat ryhmittymät positioivat itsensä myös vahvasti EU-kriittisinä, jopa EU-vastaisina. Kevään 2019 vaalien yhteydessä leimallista julkiselle keskustelulle lehdistössä oli pyrkimys taittaa kärkeä EU-kriittiseltä diskurssilta viittaamalla mielipidetutkimuksiin, joiden mukaan valtaosa EU-kansalaisista suhtautui myönteisesti EU:iin ja maansa EU-jäsenyyteen. Tavoitteena näyttäisi olleen jonkinlaisen vastajulkisuuden luominen etenkin sosiaalisessa mediassa käydyille keskusteluille, joiden kohdalla negatiiviset teemat näyttäivät olleen dominoivassa asemassa (ks. Elo 2019).



**Kuvio 4:** EU:n imago (Lähde: EB 90).

Eurobarometrien valossa tilanne on tältä osin varsin kiinnostava (Kuvio 4). Paikkansa pitävä väite on, että kielteisen käsityksen EU:sta omaavia vastaajia on nyt tarkasteltavissa maissa varsin pieni osuus. Keskimäärin alle viidenneksellä vastaajista on melko tai erittäin kielteinen kuva EU:sta. Samaan aikaan kuitenkin vain noin puolet vastaajista omaa vähintään melko myönteisen käsityksen EU:sta. Kielteisesti EU:iin suhtautuvien melko pieni osuus kaventaa hyvin negatiivissävytteisen EU-politikoinnin pelitilaa. Ehkä selkein esimerkki tästä on laitaioikeiston perääntyminen, ainakin retorisesti, EU-eroa vaativasta retoriikasta. Syynä lienee brexit-prosessin kaoottisuus, joka vahvistaa kuvaa EU:sta vakaana yhteisönä. Toki sekä myönteisyyden että kielteisyyden kohdalla on syytä huomata, ettei Eurobarometri-data anna juurikaan tietoa siitä, millä kriteereillä EU:ta arvioidaan. Varovaista tukea EU:n luoman va- kauden merkityksestä antaa se, että viime vuosien turbulenti maailmanpoliittinen tilanne on itse asiassa lisännyt EU-myönteisyyttä jonkin verran.

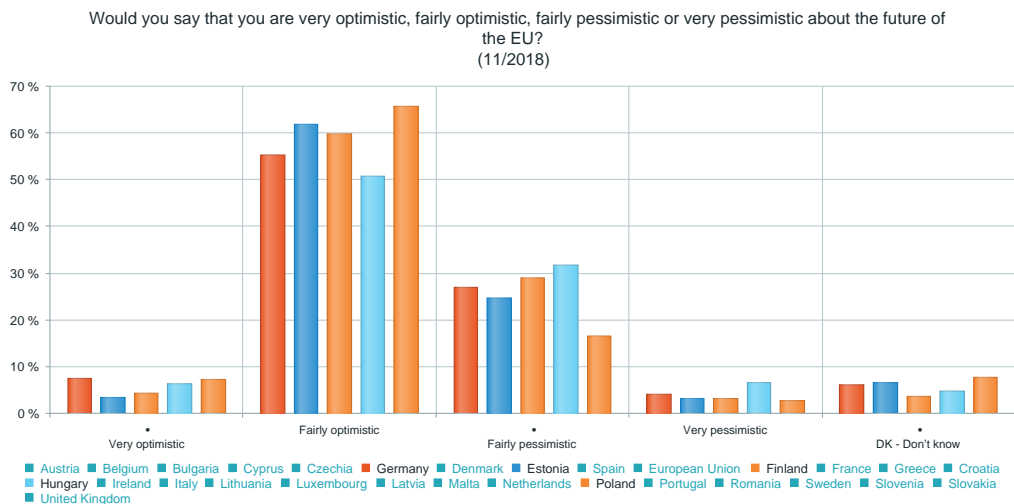
Huomionarvoinen kohortti tässä kohdin ovat ne vastaajat, joilla on neutraali käsitys EU:sta. Tähän ryhmään kuuluu keskimäärin neljä vastaajaa kymmenestä. Jo pitkään on tiedetty, että EU-kriittisten ryhmien yhtenä keskeisenä kohderyhmänä ovat kannastaan tai näke- myksistään epävarmat äänestäjät (Dennison ym. 2019). Epävarma äänestäjä on muita ryhmiä alttiimpi vaikuttamiselle, mikä avaa pelitilaa informaatiovaikuttamiselle. Kun epävarmuuteen usein yhdistyy myös keskimääräistä heikompi tietämys, informaatiovaikuttamisen käytössä oleva välineistö laajenee entisestään. Olennaista tässä kohdin ei niinkään ole äänestäjän va- kuuttaminen laitaioikeiston usein varsin ohuesta agendasta, vaan epäluulon vahvistaminen suhteessa ”eliittiin” ja/tai tätä eliittiä edustaviksi määriteltyihin instituutioihin (esimerkiksi valtamediaan). Tavoitteena onkin vääristää käsitystä politiikan prioriteeteista kohdistamalla vaikuttamista tarkasti valikoituihin kohderyhmiin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Toki pitää muistaa, että osa neutraalisti EU:iin suhtautuvista on muodostanut mielipiteensä fakto-

jen perusteella, jolloin heillä on myös paremmat edellytykset tunnistaa valheellista tai virheellistä informaatiota. Informaatiovaikuttaminen ei kuitenkaan ensisijaisesti tavoittele yksittäistä äänestäjää vaan kohdistuu potentiaaliseksi arvioituun äänestäjäryhmään siinä toivossa, että osa ryhmän ihmisistä niin kutsutusti ”tarttuisi syöttiin” ja siirtyisi laita-oikeiston kannattajiksi (ks. Koppetsch 2019; Christl 2019).

Viimeinen tarkasteltava tekijä liittyy näkemyksiin EU:n tulevaisuudesta (Kuvio 5). Laita-oikeiston diskurssissa EU:n tulevaisuus kehystetään useimmiten apokalyptisena tuhon tienä, etenkin jos EU:ssa ei ”oteta järkeä käteen” ja luovuta syventyvän integraation tiestä. Koska olennainen osa laita-oikeiston retoriikkaa on EU:n tulevaisuuteen liittyvä synkistely, kansalaisten heikon luottamuksen EU:n tulevaisuuteen voisi olettaa selittävän laita-oikeiston nousua. Suomessa Sitran alkuvuonna 2019 toteuttama laaja tulevaisuusbarometri toi esille, että perussuomalaisten kannattajat erottuivat selvästi muita ryhmiä tulevaisuuspessimistisempinä. Perussuomalaisten kannattajista lähes kolmannes ilmoitti pelkäävänsä tulevaisuutta ja näkevän siellä paljon uhkakuvia. (Liiten 2019; myös Dufva ym. 2019.)

Eurobarometrien perusteella kuva on melko monitulkintainen. Yhtäältä vahva enemmistö tarkasteluun valittujen maiden kansalaisista suhtautuu EU:n tulevaisuuteen vähintään melko myönteisesti, joskin erittäin optimistisesti suhtautuvien joukko on kyselytutkimuksille tyypillisesti varsin pieni. Samaan aikaan kuitenkin vähintään melko pessimistisesti EU:n tulevaisuuteen suhtautuvien vastaajien osuus on noin kolmanneksen luokkaa, mitä voidaan pitää kohtuullisen merkittävänä määränä. Jälleen kerran on hyvä muistaa, että laita-oikeiston tavoitteena ei ensisijaisesti ole kasvattaa pessimistisemmin tulevaisuuteen suhtautuvan väestön määrää, vaan vahvistaa ja syventää heidän pessimismiansa ja siten syventää railoa ”etabloituneen politiikan” ja ”kansan” välillä (Krstev ym. 2019).

Yhteenvetona Eurobarometrien tuloksista voidaan todeta, että jos mielipide- ja asennemittauksissa kriittisesti tai negatiivisesti EU:iin suhtautuvien vastaajien osuus suhteutetaan



Kuvio 5: EU:n tulevaisuus (Lähde: EB 90).

laitaoikeiston kannatuslukemiin, tuloksena on melko vahva korrelaatio. Tämä on kuitenkin yksinkertaistava ja siksi jonkin verran ongelmallinen tulkinta, etenkin kun viimeaikaisissa tutkimuksissa ei ole kyetty löytämään selkeää yhteyttä laitaoikeiston kannatuksen ja näiden ryhmien manifestoiman avoimen EU-skeptisyyden tai -vastaisuuden välillä. Lisäksi laitaoikeiston ideologinen spektri on huomattavan laaja ulottuen yleisestä EU-kriittisyydestä aina avoimen rasistis-kansallismieliseen ajatteluun. Viimeaikaisissa tutkimuksissa kannatusta onkin pyritty selittämään laitaoikeistoon lukeutuvien puolueiden sijoittumisella vasemmisto-oikeisto-akselilla suhteessa muihin puolueisiin (esim. Remer-Bollow ym. 2019). Näiden tulosten valossa laitaoikeiston kannatus ammentaisi poliittisen kentän laitojen yleisemmästä vahventumisesta, ei niinkään (tai ensisijaisesti) pelkästä EU-kriittisyydestä.

Eurobarometrien tulokset voidaan tulkita eurooppalaisena heijastumana niistä poliittisista murroksista, jotka ovat ravistelleet maailmanpolitiikkaa viimeisen 10–20 vuoden aikana. Vaikka pintaa katsoen laitaoikeiston nousu ajoittuu EU:n suurten haasteiden – euroalueen velkakriisi, pakolaiskysymys, transatlanttisten suhteiden heikentyminen, ilmastonmuutoksen politisoituminen – aikakaudelle, laitaoikeiston edustama kansallismielinen arvokonservatismi yhdessä EU-kriittisyyden kanssa kertoo syvemmästä kansallisvaltioiden suvereenisuuden heikkenemisestä globaalin markkinatalouden puristuksessa. (Koppetsch 2019; vrt. myös Jervis ym. 2018.) Tätä heijastelee osaltaan myös brexitissä kulminoituva ”*take back control*”-ajattelu, jossa keskeistä on vaatimus (poliittisen) päätösvallan palauttamisesta poliittisille päätöksentekijöille (esim. Buchsteiner 2018).

## Keskustelu

Artikkelin lähtökohtana oli läpivalaista eurovaalit 2019 ja laajentaa keskustelua historian suuntaan. Tavoitteena oli myös pohtia voittaneiden ryhmittymien sisäistä dynamiikkaa sekä laitaoikeiston kannatusta Eurobarometrien valossa. Ensimmäiseksi näyttääkin siltä, että demokratian kannalta äänestysprosentin nousu edellisvaaleista 2014 yli 20 unionin jäsenmaassa on hyvä asia. Vaikka kansainvälisissä vertailuissa demokratia on viime vuosina ollut puolustuskannalla (vrt. Bermeo 2016; Levitsky & Ziblatt 2018; Zielonka 2018), tämä näyttäisi pysähtyneen ainakin EU-vaalien osalta. On jo toinen asia, miten pysyväksi muutos jää. Silti jo äänestysaktiivisuuden perusteella voi päätellä, että Euroopan unionin tulevaisuus ja rajat ylittävät teemat kuten ilmastonmuutos ja maahanmuutto kiinnostavat kansalaisia.

Vaaleissa kansalaiset ovat ilmaisseet tahtonsa ja lopputulos on kahden perinteisesti suurimman ryhmittymän potentiaalisen saneluvallan ainakin väliaikainen päättyminen. Sen sijaan, että olisimme huolissamme EU-parlamentin *institutionaalisesta* toimivuudesta, voimme korostaa demokraattisesti valitun organin periaatteellista puolta: uusi parlamentti on aiempaa monimuotoisempi ja edustaa laajemmin vaaleissa kantansa ilmaisseita. Se, että puoluerakenteet ovat entistä enemmän pirstoutuneet useassa EU-maassa, näkyy nyt myös Euroopan parlamentin tasolla. Parlamentti on myös se paikka, jossa mielipiteet kohtaavat ja jossa keskustellaan eurooppalainen näkökulma asiaan kuin asiaan.

On myös hyvin mahdollista, että vaalit ovat tuoneet eurooppalaisia puoleryhmittymiä ainakin piirun verran lähemmäs kansalaisia. Vaikka ryhmittymät ovatkin lähes alituisen

muutoksen tilassa, kahdeksan euroryhmän identiteetit ja ohjelmat ovat olleet aiempaa enemmän esillä. Myös kärkiehdokkaiden televisioväittelyt tai esimerkiksi laitaioikeiston odotettu vaalivoitto ovat tehneet vaaleista merkittävät. Laitaioikeisto eteni, mutta niin etenivät myös liberaalit Eurooppa-myönteiset voimat. Lisätutkimusta tarvitaan siitä, missä määrin laitaioikeiston vankkureihin asettumisen sijaan kyse oli vähintäänkin samassa määrin toteutuneesta ”vastajtkystä”.

Suomessa eurovaalit jäivät eduskuntavaalien jatkeeksi, mikä kävi ilmi jo television vaaliväittelyiden asetelmasta. Keskiarvon alittanutta äänestysprosenttia ei sovi puolustella vaaliväsmyksellä, sillä myös espanjalaiset ja tanskalaiset kävivät keväällä uurnilla kahdesti. EU-vaalien alla käydyt mediakeskustelut jäivät kuitenkin varsin vahvasti kansallisen kontekstin sisälle, missä medially, mutta myös asiantuntijoilla, on peiliin katsomisen paikka. Myös asiantuntijuuden kysymyksenaseteluissa erityisesti sähköisellä medially saattaisi olla tarvetta itsetutkiskeluun. Vaaliasetelma väittelyineen ja studioineen oli harmillisen paljon eduskuntavaalien jatke, jossa jälleen kerran Brysseliin ”lähetettiin” poliitikkoja ja paheksuttiin puolueille vain ääniä kerääviä ehdokkaita.

Myös mielipidetutkimuksia voidaan lukea erilaisista näkökulmista. Siksi Eurobarometri-mielipidetutkimusten valossa laitaioikeiston tai liberaalien nousua ei voida aukottomasti selittää otolliseksi muuttuneella mielipideilmastolla. Jos kuitenkin näkökulmaksi otetaan se, että oikeistopopulismin tavoitteena ei ole ensisijaisesti ”käännyttää” vahvasti EU-myönteisiä tahoja, vaan pikemminkin nakertaa luottamusta järjestelmään, mielipidemittausten tulokset ainakin jossakin määrin vahvistavat tätä ajatusta. Näistä tärkeimmäksi nostamme suhtautumisen EU-jäsenyyteen, jossa neutraalisti suhtautuvien suuri osuus avaa mielestämme suurimman pelitilan eurokriittisille voimille: kannastaan epävarmojen äänestäjien informaatiovaikutuksen on havaittu olevan muita ryhmiä tehokkaampaa. Useinkaan laitaioikeiston tavoitteena ei ole saada suoraa tukea omalle agendalleen, vaan vahvistaa epäluuloa ”eliitiksi” määriteltyjä ryhmiä kohtaan. Tätä tulkintaa tukevat myös muissa tutkimuksissa tehdyt havainnot, joiden perusteella laitaioikeistoa ei valittaisikaan ensisijaisesti heidän EU-kriittisyytensä, vaan heidän edustamansa konservatiivisen, jopa nationalistisen ideologisen position vuoksi.

Yleisemmällä tasolla Eurobarometrien tulokset eivät perusteiltaan kyseenalaista laitaioikeiston kannatusta. Jos tehdään se varovainen oletus, että laitaioikeiston kannattajat sijoituvat myös Eurobarometreissä EU-kriittiseen vastaajaryhmään, korreloi näiden ryhmien osuus kaikista vastaajista varsin vahvasti laitaioikeiston kannatuksen kanssa, nyt tarkastelussa olleiden maiden suhteen. Lisätutkimusta tarvitaan erityisesti sen osalta, liittyykö laitaioikeiston kannatus ensisijaisesti sen asemoitumiseen vasemmisto-oikeisto-akselilla laitimmaiseen oikeistoon. Silloin laitaioikeiston pelitila ei liittyisikään ainoastaan tavoitellun kohderyhmän oletettuun EU-kriittisyyteen, vaan laajempaan, poliittisen järjestelmän ideologisen spektrin laajentumiseen arvoliberalismi–arvokonservatismi-akselilla. On syytä muistaa, että laitaioikeiston nousu alkoi kansallisella tasolla ja vasta nyt näimme sen eurooppalaisen projektion. Tämä tukee osaltaan näkemystä, että taustalla on laajempi poliittinen muutos, jossa EU on vain yksi taso. Nähdäksemme eurovaaleissa 2019 oli merkkejä halusta muuttaa unionia kan-

sallismielisempään suuntaan, joskaan odotukset eivät toteutuneet siinä määrin kuin jotkut toivoivat ja toiset pelkäsivät.

## Lähteet

- Al Jazeera* (2019): "Greek president approves Tsipras's call for July 7 snap election". <https://www.aljazeera.com/news/europe/2019/06/greek-president-approves-tsipras-call-july-7-snap-election-190610163019229.html>, 10.6.2019.
- Baumgärtner, Maik, Vera Deleja-Hotko, Martin Knobbe, Walter Mayr, Alexandra Rojkov & Wolf Wiedmann-Schmidt (2019): "The Strache Recordings - The Whole Story". *Der Spiegel*, 17.5.2019. <https://www.spiegel.de/international/europe/strache-caught-on-camera-in-ibiza-secret-recordings-a-1267959.html>, 10.6.2019.
- Bermeo, Nancy (2016): "On Democratic Backsliding". *Journal of Democracy*, 27(1), 5–19.
- Buchsteiner, Jochen (2018): *Die Flucht der Briten aus der europäischen Utopie*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Christl, Wolfie (2019): "Microtargeting. Persönliche Daten als politische Währung". *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 69(24–26), 42–48.
- Clerc, Louis & Kimmo Elo (2014): *Aatteesta instituutioksi: Euroopan unionin historia ja rakenteet*. Helsinki: Avain.
- Corruption Perception Index (2018): <https://www.transparency.org/cpi2>, 26.6.2019.
- Democracy Index (2017): Free speech under attack. A report by The Economist Intelligence Unit. [http://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy\\_Index\\_2017.pdf](http://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy_Index_2017.pdf), 27.6.2019.
- Democracy Index (2018): Me too? Political participation, protest and democracy. A report by The Economist Intelligence Unit. [https://www.eiu.com/public/topical\\_report.aspx?campaignid=Democracy2018](https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy2018), 27.6.2019.
- Dennison, Susi & Paweł Zerka (2019): "The 2019 European Election: How Anti-Europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it". *ECFR Flash Scorecard*, February 2019. [https://www.ecfr.eu/page/-/EUROPEAN\\_PARLIAMENT\\_FLASH\\_SCORECARD\\_.pdf](https://www.ecfr.eu/page/-/EUROPEAN_PARLIAMENT_FLASH_SCORECARD_.pdf), 27.6.2019.
- Dennison, Susi, Mark Leonard & Adam Lury (2019): "What Europeans Really Feel: the Battle for the Political System". *ECFR Policy Brief*. [https://www.ecfr.eu/page//what\\_europeans\\_really\\_feel\\_the\\_battle\\_for\\_the\\_political\\_system\\_eu\\_election.pdf](https://www.ecfr.eu/page//what_europeans_really_feel_the_battle_for_the_political_system_eu_election.pdf), 27.6.2019.
- Der Spiegel* (2019): "Klimawandel – Sind die Grünen die neue SPD?" Leitartikel 23/2019.
- Dufva, Mikko, Paula Laine, Jenna Lähdemäki-Pekkinen, Pinja Parkkonen & Katri Vataja (2019): *Tulevaisuusbarometri 2019: Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden?* Sitran selvityksiä 147. Helsinki: Sitra. <https://media.sitra.fi/2019/02/28132718/sitraselvityksiätulevaisuusbarometriverskoon.pdf>, 27.6.2019.
- Elo, Kimmo (2019). "Koeporauksia eurovaaliteemoihin Twitter-datan avulla". *Politiikasta.fi*, 23.5.2019. <https://politiikasta.fi/koeporauksia-eurovaaliteemoihin-twitter-datan-avulla/>, 27.6.2019.
- Eurobarometer 90 (2018): *Suomen kansallinen raportti*. 11/2018. <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/85263>, 27.6.2019.
- European Parliament (2014): Results of the 2014 European elections. <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>, 27.6.2019.
- European Parliament (2019): 2019 European election results. <https://election-results.eu/>, 27.6.2019.
- Halikiopoulou, Daphne & Tim Vlandas (2019): "What is new and what is nationalist about Europe's new nationalism? Explaining the rise of the far right in Europe". *Nations and Nationalism*, 25(2), 409–434.

- Hays, Jude, Junghyung Lim & Jae-Jae Spoon (2019): "The Path From Trade to Right-wing Populism in Europe". *Electoral Studies*, 60, 102038.
- Heikkilä, Markus (2019): "Theresa Mayn konservatiiveille tuli eurovaaleissa suurin vaalitappio 187 vuoteen – Britannian tulokset kertovat maan jakautumisesta". *Yle Uutiset*, 28.5.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10804867>, 28.5.2019.
- Hesse, Joachim & Thomas Ellwein (2012): *Das Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland* (10. uudistettu laitos). Baden-Baden: Nomos.
- Hobolt, Sara B (2012): "Citizen Satisfaction with Democracy in the European Union". *Journal of Common Market Studies*, 50(S1), 88–105.
- Jervis, Robert, Francis J. Gavin, Joshua Rovner & Diane Labrosse (toim.) (2018): *Chaos in the Liberal Order. The Trump Presidency and International Politics in the Twenty-First Century*. New York: Columbia University Press.
- Kerkkänen, Tuomas (2015): "Häkkänen oikeistolaisin, Vartia liberaalein uusi kansanedustaja – Katso, mihin edustajasi sijoittuu nelikentällä". *Yle Uutiset*, 20.4.2015. <https://yle.fi/uutiset/3-7940206>, 27.6.2019.
- Konstantinidis, Nikitas, Konstantinos Matakos & Hande Mutlu-Eren (2019): "Take Back Control? The Effects of Supranational Integration on Party-system Polarization". *The Review of International Organizations*, 14(2), 297–333.
- Koppetsch, Cornelia (2019): *Die Gesellschaft des Zorns. Rechtspopulismus im globalen Zeitalter*. Bielefeld: transcript.
- Koselleck, Reinhart (1988): "Erfahrungswandel und Methodenwechsel. Eine historisch-antropologische Skizze". Teoksessa: C. Meier & J. Rüsen (toim.) *Historische Methode*. München: DTV, 27–77.
- Kovacs, A., I. Ferto, L. Koczy, B. Sziklai & A. A. Nas (2018): "Who has the critical vote? Power ranking of MEPs in the agricultural committee of the European Parliament". *IDEAS Working Paper Series from RePEc*. <https://ideas.repec.org/p/ags/iaae18/277231.html>, 27.6.2019.
- Krastev, Ivan, Mark Leonard & Sara Dennison (2019): "What Europeans Really Want: Five Myths Debunked". *ECFR Report*. [https://www.ecfr.eu/page/ECFR\\_What\\_Europeans\\_Really\\_Want\\_Five\\_Myths\\_Debunked.pdf](https://www.ecfr.eu/page/ECFR_What_Europeans_Really_Want_Five_Myths_Debunked.pdf), 27.6.2019.
- Lakka, Päivi (2019): "Kansallismieliset pyrkivät kokoamaan EU:ssa voimansa – Halla-aho: 'Useat puolueet ovat ilmaisseet, että he ovat mukana'". *Ilta-Sanomat*, 18.4.2019.
- Levitsky, Steven & Daniel Ziblatt (2018): *How democracies die*. New York: Crown Publishing.
- Liiten, Marjukka (2019): "Sitran selvitys: Perussuomalaisten kannattajia tulevaisuus pelottaa eniten – paitsi yhdessä suhteessa". *Helsingin Sanomat*, 1.3.2019.
- Miklóssy, Katalin & Jouko Nikula (2018): "Johdanto: Euroopan unionin itäiset maat tarkastelussa". Teoksessa: K. Miklóssy & J. Nikula (toim.) *Demokratian karikat. Itäinen Eurooppa suuntaa etsimässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Müller, Jan-Werner (2016): *What Is Populism?* Pennsylvania: Penn Press.
- Norris, Pippa & Ronald Inglehart (2018): *Cultural Backlash. Trump, Brexit and the Rise of Authoritarian Populism*. New York: Cambridge University Press.
- Numminen, Johanna (2019): "Oikeistopopulistien uudessa europarlamenttiryhmissä on 73 meppiä – puolueet täysin eri linjoilla Venäjä-politiikassa". *Yle Uutiset*, 13.6.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10830302>, 13.6.2019.
- Nyysönen, Heino (2015): "Euroopan oikea laita on laava". *Kaleva*, 14.8.2015.
- Nyysönen, Heino (2018): "Bulgaria, Romania ja Kroatia ovat EU:n hännänhuiput". *Kaleva*, 3.9.2018.
- Nyysönen, Heino (2019a): *A demokrácia lebontása Magyarországon*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Nyysönen, Heino (2019b): "Eurovaaleissa oikea laita on laava". *Turun Sanomat*, 26.4.2019.

- Nyssönen, Heino (2019c): "Mallimaa vai demokratian irvikuva? Suomen Uutisten Unkari-kuva". *Politiikasta.fi*, 29.3.2019. <https://politiikasta.fi/mallimaa-vai-demokratian-irvikuva-suomen-utisten-unkari-kuva/>, 29.3.2019.
- Paloheimo, Heikki (2014): "Politiikan pitkät syklit ja poliittisen kentän uusjako". *Politiikka*, 56(1), 15–28.
- Palonen, Kari (2005): "Eduskunnasta puhekunnaksi? Parlamentarismi retorisenä politiikkana". *Politiikka*, 47(2), 142–148.
- Politico* (2019): "European elections 2019". 26.5.2019. <https://www.politico.eu/interactive/voters-turn-out-in-the-european-elections/>, 26.6.2019.
- Rankin, Jennifer (2019): "Viktor Orbán's party suspended from centre-right EPP bloc". *The Guardian*, 20.3.2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/20/manfred-weber-calls-for-freezing-of-hungarian-partys-voting-rights>, 20.3.2019.
- Remer-Bollow, Uwe, Patrick Bernhagen & Richard Rose (2019): "Partisan Consequences of Low Turnout At Elections to the European Parliament". *Electoral Studies*, 59, 87–98.
- Reporters Without Borders (2019): World Press Freedom Index. [https://rsf.org/en/ranking\\_table?fbclid=IwAR07J3bxIOH7chx753lrlAs7CbjAURrckXQXL8Pi5H\\_JlOoKJFrkxLoiyK4](https://rsf.org/en/ranking_table?fbclid=IwAR07J3bxIOH7chx753lrlAs7CbjAURrckXQXL8Pi5H_JlOoKJFrkxLoiyK4), 27.6.2019.
- Rosanvall, Pierre (2008): *Vastademokratia: Poliittinen epäluulon aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Saarela, Petri (2018): "Jussi Halla-aho: Kansallismielisistä EU-parlamentin toiseksi suurin ryhmä". *Kansalainen*, 21.12.2018. <https://www.kansalainen.fi/jussi-halla-aho-kansallismielisista-eu-parlamentin-toiseksi-suurin-ryhma/>, 26.6.2019.
- Shotter, James (2019): "Czech PM Andrej Babis tested by swelling street protests". *Financial Times*, 10.6.2019. <https://www.ft.com/content/1e354f2e-885c-11e9-97ea-05ac2431f453>, 10.6.2019.
- Wass, Hanna (2011): "Euroopan parlamentin vaalien äänestysaktiivisuuden vaikuttavat tekijät". *Politiikka*, 53(1), 30–46.
- Watt, Donald Cameron (1991): "Mitä oman ajan historia on?" Teoksessa: S. Hentilä & T. Turja (toim.) *Poliittinen historia, Suomi ja muut*. Oulu: Pohjoinen, 13–21.
- Wendt, Alexander (1999): *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zielonka, Jan (2018): *Counter-Revolution. Liberal Europe in Retreat*. Oxford: University Press.